

Republika Srbija
VRHOVNI SUD SRBIJE
Gž 58/05
23.06.2005. godina
Beograd

Vrhovni sud Srbije u Beogradu, u veću sastavljenom od sudija: Slobodana Dražića, predsednika veća, Vlaste Jovanović i Jelene Borovac, članova veća, u parnici tužilje AA, čiji je punomoćnik AB, advokat, protiv prvotuženog "BB", čiji su punomoćnici BV i BG, advokati, drugotužene VV, i trećetuženog GG, radi naknade štete zbog povrede autorskih prava, odlučujući o žalbama stranaka, izjavljenim protiv presude Okružnog suda u Novom Sadu P. 43/03 od 8.aprila 2004. godine, u sednici održanoj 23.juna 2005. godine, doneo je

R E Š E N J E

UKIDA SE presuda Okružnog suda u Novom Sadu P. 43/03 od 8.aprila 2004. godine i predmet vraća istom sudu na ponovno suđenje.

O b r a z l o ž e n j e

Presudom Okružnog suda u Novom Sadu P. 43/03 od 8.aprila 2004. godine stavom prvim izreke utvrđeno je da su tuženi "BB", VV i GG povredili moralna imovinska autorska prava autora romana "DD" pokojnog PP, neovlašćenim beleženjem delova tog romana na filmsku traku, neovlašćenim javnim prikazivanjem TV filma "DD" u ___ i njegovim emitovanjem na programima tuženog "BB", bez plaćanja autorske naknade. Stavom drugim izreke obavezani su tuženi "BB", VV i GG da tužilji AA na ime naknade štete zbog povrede imovinskih autorskih prava solidarno isplate iznos od 50.000,00 dinara, zatim na ime naknade nematerijalne štete zbog povrede moralnih autorskih prava isplate solidarno iznos od 100.000,00 dinara, sve sa zakonskom zateznom kamatom počev od 8.aprila 2004. godine pa do konačne isplate, kao i da tužilji na ime naknade troškova parničnog postupka solidarno isplate iznos od 37.800,00 dinara, u roku od 15 dana. Stavom trećim izreke preko dosuđenog iznosa naknada štete zbog povrede imovinskih autorskih prava i to iznosa od 50.000,00 dinara pa do traženog 120.000,00 dinara, kao i na ime naknade nematerijalne štete zbog povrede moralnih prava preko dosuđenog od 100.000,00 dinara pa do traženih 300.000,00 dinara, sa zakonskom zateznom kamatom od 8.aprila 2004. godine pa do konačne isplate, zatim zahtev da se prvotuženi obaveže da tužilji na ime naknade autorskog prava na romanu "DD" za svako buduće emitovanje TV filma "DD" na svojim programima isplati iznos od po 30.000,00 dinara a za promet navedenog TV filma drugim stanicama isplati iznos od 50.000,00 dinara za svaki pojedinačni promet sa zakonskom zateznom kamatom od 8.aprila 2004. godine do isplate, zatim zahtev tužilje da se utvrdi da su svi tuženi izvršili povredu moralnih i imovinskih prava autora neovlašćenim preradom romana "DD" autora pokojnog PP u istoimeni TV film, kao i zahtev da se utvrdi da su isti te povrede učinili neovlašćenim beleženjem tog romana u celosti na filmsku traku, te zahtev za isplatu zakonske zatezne kamate na dosuđeni iznos troškova postupka se odbija. Stavom četvrtim izreke zahtev tužioca utvrdi da ova presuda zamenjuje ugovor o preradi autorskog dela - romana "DD" autora pok. PP u TV film sa naslovom "DD" između prvotuženog i tužilje kao naslednika autorskog prava na navedenom romanu se odbacuje.

Protiv navedene presude tužilja i tuženi od prvog do trećeg reda su blagovremeno izjavili žalbe zbog bitne povrede odredaba parničnog postupka i pogrešne primene materijalnog prava.

Ispitujući pobijanu presudu u smislu člana 365. ZPP, Vrhovni sud je našao da su žalbe osnovane.

Prvostepena presuda je zasnovana na bitnoj povredi odredaba parničnog postupka iz člana 354. stav 2. tačka 14. ZPP, na koju Vrhovni sud kao drugostepeni pazi po službenoj dužnosti. Izreka presude je nerazumljiva i protivrečna samoj sebi, kao i razlozima presude. Prvostepeni sud je preformulisao zahtev tužilje koji je stavila u postupak preciziranim podneskom od 22.marta 2004. godine, pa je tako odlučio o pravnoj zaštiti koju tužilja nije tražila, a propustio da odluči u granicama zahteva koji su stavljeni u postupak. Razlozi o odlučnim činjenicama nisu jasni i pravilni. Zbog ovih nedostataka presuda se ne može ispitati, na šta se ukazuje i u žalbama stranaka.

Zbog pogrešne primene materijalnog prava činjenično stanje je nepotpuno utvrđeno.

Prema utvrđenju prvostepenog suda, tužilja je supruga pok. PP, književnika i autora romana "DD" izdavača "ĐĐ" iz 1990. godine. Pravnosnažnim rešenjem o nasleđivanju od 26.maja 2000. godine, tužilja je nasledila svu zaostavštinu pok. PP, među kojom i autorska prava i sva potraživanja po osnovu autorskih prava od književnih dela ostavioca navedenih u dopisu Matice srpske, među kojima i romana "DD". Prema istoimenom romanu prvotuženi "BB" proizveo je TV film pod istim nazivom "DD" u trajanju od 54 minuta, a prema scenariju trećetuženog GG, te ga u više navrata emitovao u okviru svog dokumentarnog programa čiji je glavni i odgovorni urednik bila drugotužena VV. U pogledu navedenog tužilja nikada nije dala ovlašćenje. Ona je prvotuženom poslala pismenu opomenu od 17.aprila 2003. godine sa zahtevom za isplatu autorske naknade zbog neovlašćene prerade autorskog dela, romana "DD" autora pok. PP i neovlašćenog emitovanja TV filma snimljeno po istoimenom romanu u produkciji "BB". Istovremeno je zahtevano da prvotuženi u najkraćem roku obustavi svako dalje emitovanje TV filma radi dobijanja dozvole i regulisanja autorske naknade za buduće prikazivanje TV filma.

Im povodom prvotuzeni je ponudio tužiji uslove za zaključenje vansudskog poravnanja, koje ona nije prihvatila.

U ovom sporu tužilja je u tužbi istakla više tužbenih zahteva (član 188. ZPP). Prvostepeni sud je delimično usvojio tužbeni zahtev tužilje za naknadu imovinske štete zbog ekonomskog iskorišćavanja autorskog dela i obavezao tužene da solidarno isplate neto iznos od 50.000,00 dinara sa zakonskom zateznom kamatom od presuđenja određujući visinu naknade primenom člana 223. ZPP, ceneći okolnosti konkretnog slučaja. Pri tome je prvostepeni sud pošao od činjenice da među strankama nije bio zaključen ugovor o korišćenju autorskog dela, odnosno ugovorena naknada za korišćenje autorskog dela i da ne postoje zvanični parametri na osnovu kojih bi se utvrdila visina naknade. Izraženo pravno shvatanje prvostepenog suda je pogrešno. S obzirom na specifičnosti predmeta autorsko-pravne zaštite i radnji koje predstavljaju povredu autorskog prava, metode kojima se izračunava novčani iznos na ime naknade imovinske štete su raznovrsne. U praksi se prilikom veštačenja primenjuju tri takve metode: diferencijalna, metoda analogije sa naknadom za ustupanje prava i metoda protivpravne dobiti. Međutim, najčešće se za izračunavanje visine štete koristi kombinovan metod analogije sa diferencijalnim metodom. Naime, za osnovicu se uzima iznos uobičajene naknade koja bi prema konkretnim okolnostima slučaja bila ugovorena. Ona se uvećava za iznos koji predstavlja razliku između materijalnog položaja u kojem bi tužilja bila da je taj iznos primila na ime ugovorene naknade za ustupanje prava, i materijalnog položaja u kome se nalazi kada iznos prima, na ime naknade štete nastale povredom prava. Sud pritom, kao opredeljujuće okolnosti, uzima u obzir nemogućnost tužilje da uslovljava korišćenje predmeta zaštite izvesnim činidbama, da ostvaruje kamate na ime zadocnjenja i vrši poslovno planiranje po ugovoru i sl. Na ovaj način se obezbeđuje da naknada štete ostvari funkciju kompenzacije imovine oštećene kao i opštu prevenciju povrede autorskog prava. Isto tako izračunavanje visine naknade može se vršiti primenom pravilnika strukovnog udruženja ULUPUDS-a, 1983. godine po kome se za osnovicu obračuna uzima naknada utvrđena tim pravilnikom, pri čemu se primenjuje korektivni faktor važeći u vreme veštačenja.

Zakon o autorskom i srodnim pravima ("Službeni list SRJ", broj 24/98), koji se primenjuje u konkretnom slučaju ne sadrži odredbe o paušalnom određivanju naknade. Tek u novoj regulativi (Zakon o autorskom i srodnim pravima - "Službeni list Srbije i Crne Gore", broj 61/04 od 24.decembra 2004. godine), poznaje odredbu koja pruža mogućnost višestruke naknade koju nosilac autorskog prava može da zahteva umesto naknade štete. Prema članu 178, ako je povreda imovinskog prava učinjena namerno ili krajnjom nepažnjom, tužilac može, umesto naknade imovinske štete zahtevati naknadu do trostrukog iznosa uobičajene naknade koju bi primio za konkretan oblik korišćenja predmeta zaštite, da je to korišćenje bilo zakonito. U odnosu na naknadu neimovinske štete prvostepeni sud je delimično usvojio tužbeni zahtev tužilje, nalazeći da su tuženi iskoristili predmetno autorsko delo na način kojim se povređuju moralna autorska prava, jer su povredili integritet dela njegovim korišćenjem i javnim saopštavanjem u nepotpunoj formi, u smislu člana 52. a u vezi člana 17. Zakona o autorskim i srodnim pravima. Ovakav zaključak prvostepenog suda je neprihvatljiv.

Naknada neimovinske štete predstavlja lično pravo, koje prestaje smrću titulara autorskog prava, pa naslednici umrlog mogu ostvarivati ovu naknadu samo ako je pravosnažno dosuđena ili utvrđena ugovorom sa štetnikom u pismenoj formi (član 204. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima). Naime, najpre ćemo se zadržati na konstataciji zakonskih rešenja. Prema sistematici Zakona o autorskim i srodnim pravima, u okviru naslova, "prenos nasleđivanjem", smeštena su dva člana. Prvi je član 52. koji glasi: stav 1. "Naslednici autora mogu vršiti ovlašćenja koja se tiču moralnih prava autora, osim prava na objavljivanje neobjavljenog dela ako je autor to zabranio i prava na izmenu dela." . stav 2. "Zaštitu moralnih prava autora koja se tiču paterniteta, integriteta dela i zabrane nedostojnog iskorišćavanja dela mogu, osim naslednika, vršiti i udruženja autora, kao i institucije iz oblasti nauke i umetnosti". Drugi član je 53. koji glasi: "Imovinska prava autora se nasleđuju".

Jezičkim tumačenjem i sadržajem ove norme saznajemo da naslednici autora mogu vršiti ovlašćenja koja se tiču moralnih prava autora a ne i nasleđivati ta prava. Kada govori o prenosu nasleđivanjem, zakonodavac to vezuje za imovinska prava autora koja se nasleđuju. Izrična norma o tome je član 53. Zakona. Budući da pozitivno pravni propisi daju opšte okvire za rešavanje navedene dileme, rešenje nalazimo u eksplicitnom izražavanju sadržine norme koju koristi Zakon o obligacionim odnosima i to članu 204. gde zakon govori o "nasleđivanju i zastupanju" potraživanja naknade nematerijalne štete. Potrebno je uočiti (iz interpretacije norme) da se ovde ne radi o nasleđivanju i ustupanju "prava na naknadu nematerijalne štete nego potraživanja naknade nematerijalne štete". Dakle, jasno proizilazi da se u principu i bezuslovno ne može ni nasleđivati niti singularnom sukcesijom na druge prenositi "samo pravo na naknadu nematerijalne štete", jer je to pravo strogo lično pravo (intuitu persone), dok je potraživanje naknade nematerijalne štete izuzetno nasledivo samo ako je priznato pravosnažnom odlukom ili pismenim sporazumom. To znači da se radi o egzistentnom a još nerealizovanom novčanom potraživanju koje prelazi na naslednike, kao imovinsko-pravno potraživanje, bez prelaženja samog prava na naknadu nematerijalne štete.

Ciljnim tumačenjem možemo zaključiti da je namera zakonodavca da se zaštite moralna prava autora (a ne naslede) i posle njegove smrti zato to ovlašćenje prenosi i na naslednike autora, ali i proširuje krug subjekata, tako da osim naslednika, mogu vršiti udruženja autora, kao institucije iz oblasti nauke i umetnosti. Da je tako proizilazi iz odredaba člana 101. Zakona koje predviđaju da po isteku roka trajanja imovinskih prava autora, o zaštiti moralnih prava autora staraju se udruženja autora, instituti iz oblasti nauke i umetnosti, a pored tih subjekata, i svako lice ima pravo da štiti paternitet i integritet dela, kao i da se suprotstavi svakom obliku dostojnog iskorišćavanja autorskog dela. Kao što se vidi u cilju svestranije zaštite zakon uvodi to se zove actio popularis i daje mogućnost nekom fizičkom i pravnom licu da štiti autorska moralna prava, pravo paterniteta i integriteta dela i da se suprotstavi svakom obliku nedostojnog iskorišćavanja dela.

Prvostepeni sud je zahtev tužilje da se utvrdi postojanje povreda moralnih imovinskih prava autora od strane tuženih neovlašćenom preradom romana, odbio kao neosnovan, nalazeći da se ne radi o neovlašćenju preradi, budući da su tekstovi iz izvornog dela preneti autentično bez ikakvih izmena, i da se radi samo o delovima

romana. Ovakav zaključak prvostepenog suda za sada nije pouzdan. Pravilna primena odredbe člana 4. stav 2. u vezi člana 2. stav 1. Zakona zahteva da se u konkretnom slučaju veštačenjem utvrdi da li je radnjama tuženih povređeno autorsko pravo između ostalog i delom prerade imajući u vidu definiciju autorskog dela "autorsko delo je originalna duhovna tvorevina autora, izražena u određenoj formi, bez obzira na njegovu umetničku, naučnu ili drugu vrednost, njegovu namenu, veličinu, sadržinu i način ispoljavanja, kao i dopuštenost javnog saopštavanja njegove sadržine".

Pošto otkloni protivrečnosti u izreci u odbijajućem delu i u delu kojim je tužba odbačena, prvostepeni sud će u pogledu zahteva za naknadu buduće štete, imati u vidu da se ona dosuđuje po članu 203. Zakona o obligacionim odnosima samo kada je u pitanju naknada nematerijalne štete, a ne i materijalna šteta, koja prema članu 186. Zakona o obligacionim odnosima, dospeva od trenutka nastanka štete.

U pogledu zahteva tužilje da presuda zameni ugovor o preradi autorskog dela, prvostepeni sud će imati u vidu da odredba člana 27. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima znači da ako postoji zakonska obaveza jednog lica da zaključi ugovor, svako zainteresovano lice može od njega zahtevati da takav ugovor zaključi bez odlaganja. Šta biva, ako to lice odbije zahtev zainteresovanog lica. Jedina sankcija koju ovaj zakon (član 183) predviđa u tom slučaju je obaveza ovog lica da naknadi štetu. On ne predviđa i pravo zainteresovanog lica da putem suda primora drugu stranu na zaključenje ugovora. Takvo pravo je predviđeno nekim posebnim propisima koji regulišu obavezno zaključenje određenih ugovora (npr. zaključenje ugovora o korišćenju stana), a iz interpretacije odredbi člana 61. do 66. koji regulišu autorski ugovor se ne može tako zaključiti.

Imajući rečeno u vidu, Vrhovni sud je, u smislu člana 369. stav 1. ZPP, ukinuo nižestepenu presudu i predmet vratio na ponovno suđenje.

U ponovnom postupku prvostepeni sud će otkloniti rečene nedostatke, na taj način što će ispitati sve činjenice i okolnosti važne za odluku o istaknutim zahtevima tužilje, navode žalbi stranaka, kao i predloga u nastavku postupka, u svetlu primedbi koje su navedene, kako bi tek onda odlučio o predmetu spora.

Predsednik veća-sudija

Slobodan Dražić, s.r.

Za tačnost otpravka

Upravitelj pisarnice

Mirjana Vojvodić

dc